

Sett pris på veien

Av Jørn Rattsø

Avgifter er lite populære. Ingen skal betale for noe. Vi er jo verdens rikeste land og det offentlige må kunne dele ut det meste gratis. Men avgifter kan være gode greier.

Folk er 'avgiftstrøtte' og forslag om miljøavgifter som gir høyere bensinpris og høyere strømpris holder på å knekke den miljøvennlige opinion. Det er derfor dristig å foreslå nye avgifter som vegprising. Men la oss gjøre et forsøk. Dette er noe de fleste involverte vil være tjent med, spesielt de som betaler vegavgiften.

Vegprising er ikke en ny oppfinnelse av økonomene. Allerede før økonomenes tid måtte reisende gjøre opp for seg. Hvis man skulle nedover elvene i Tyskland for noen hundre år siden ble man gjerne stoppet rundt hver sving for å betale en avgift til den lokale hersker. De samlede avgifter ble nok for høye og uregelmessige og gikk ut over handel og vandel. Nylig sukket en ordfører på trøndelagskysten over all skipstrafikken som gikk forbi kommunen. Hvis skipene ble tvunget til å legge til lands i kommunen og betale en havneavgift vil kommunen raskt kunne skaffe seg store inntekter.

Problemet med elvene i Tyskland og kysten i Trøndelag er at det er vanskelig å finne en god grunn for avgifter, bortsett fra ønsket om å hente inn penger. De mange bomringer synes først og fremst å være motivert av penger. Vegprising kan gis en bedre begrunnelse: Kjør.

Vegprising er bare aktuelt når framkommeligheten på vegene er et problem. Da er vegen et knapt gode. Dette knappe gode må da rasjoneres. Det gjøres enkelt og naturlig ved at det dannes kø. Men er det lurt å ha kø?

Gratis vin på polet

Det er lett å forstå hvorfor det blir køer. Hvis Vinmonopolet annonserer for et nytt parti vin som skal deles ut gratis, blir det kø på polet. Og noen får glede av den nye vinen. Men mange får bare kjøppplevelsen. Hvis Vinmonopolet fortsetter med denne politikken vil mange bli plaget. Folk står opp ekstra tidlig, noen sover i sovepose utenfor utsalget osv. Utdelingen og køen skaper altså problemer for folk. Tenk på bilder fra Russland for vel ti år siden. Det er ikke lett å bygge seg ut av køen heller. Hvis dørene til Vinmonopolet ble gjort bredere, ville bare flere folk strømme på. Det kan faktisk være en fordel for alle at Vinmonopolet tar seg betalt.

Kø i trafikken følger av samme årsak. Det er gratis å ligge på veien og derfor gjør mange det. Vel, noen vil si at det er hensikten med bil og vei. Det er så. Men det er neppe glede for mange å sitte mye i kø. Særlig i Oslo, men også i andre storbyer, bruker mange mye tid i kø hver dag. Vegprising er et alternativ til kø. Ved at det tas betaling for å bruke vegen begrenses køen og framkommeligheten bedres. Alt flyter lettere. Det er også godt for miljøet.

En hovedinnvending fra næringslivshold er at det vil svekke konkurranse-evnen, fordi næringslivet får en ekstra kostnad. For det meste av varetransporten er en vegpris, si 50 kr. for en passering i rushtiden, ikke av særlig betydning. Og, tid er også penger. Hvis varetransporten sparer et kvarter på den måten er den økonomiske gevinsten mye større. Både sjåfør og bil kan brukes til mer fornuftige ting enn å stå i kø.

La de rike betale for seg

En annen viktig innvending er at det straffer de fattige. Skal ikke de fattige få kjøre (les: stå i kø) i rushtiden? I praksis vil imidlertid vegprisen først og fremst ta penger fra de rike. Det er de rike som vil presse seg fram i rushtiden uansett vegpris. Folk med dårligere råd vil organisere seg slik at de unngår utlegget. Folk med virkelig lav inntekt har også gjerne et transportmønster som ikke er bundet opp til rushtidskjøring.

Vegprising virker i praksis. Singapore har størst biltetthet i verden, over 200 biler pr. kvadrat-kilometer. Etter en periode med trafikk-kaos innførte de vegprising med varierende sats over døgnet og rapporterer store forbedringer. Trafikken flyter lettere og folk kan nyte livet på jobben eller i privaten istedenfor å sitte i køen.

Finnes det en politiker som er villig til å satse karrieren sin på en god avgift? Et godt designet forsøk med rushtids-prising i Oslo som sterkt reduserer køene kan man faktisk bli populær av. Selv om protestene vil bli mange.